

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๑
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท
สอบวันเสาร์ที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้:-

สุขํ ทุกขมฺเพกฺขาติ

ติวิธา ตตฺถ เวทนา

โสมนสฺสํ โทมนสฺส

มิตฺติ เภเทน ปญฺจธา

ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู ?

๒. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุทุกจิต เอกเหตุจิต ทวิเหตุจิต ตติเหตุจิต ส่วนจตุเหตุจิต ปัญจเหตุจิต ฉเหตุจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุจิต กับ สเหตุจิต ?

๓. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุจิต ๑๘ มาดู ?

๔. ก. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้โดยแน่นอนไม่มีนั้นเพราะเหตุใด ?

ข. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจนั้นมีหรือมี ถ้ามีเป็นปัญญาเจตสิกดวงไหน ?

๕. อารมณ ๖ แบ่งออกเป็นกี่พวก คืออะไรบ้าง ? จงอธิบายความหมายมาให้พอเข้าใจ ?

๖. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอะไร วัตถุมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของวัตถุนั้น ๆ มาด้วย และจงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉวตฺถํ นิสฺสีตา กาเม

สตตฺต รุเป จตฺตพฺพิธา

ตฺวตฺถํ นิสฺสีตา รุเป

ธาเตวกา นิสฺสีตา มตา.

๗. ก. สมุจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกวจนัตถะขึ้นแสดงด้วย ?

ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ?
คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

๘. ก. ในมิสกสังคหะนั้นมีธรรมอยู่กี่หมวดคืออะไรบ้าง? เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีจำนวนเท่าไร ?

ข. ให้แสดงอภิปตี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

๙. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร ? แสดงวจนัตถะว่าอย่างไร ? และทำไม สติ ดวงเดียวจึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้ ?

๑๐. ในวัตถุธรรม ๗๒ นั้น วัตถุธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มิสกสังคหะ โภชิภักขิสังคหะ สัพพสังคหะ แต่ละหมวดมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๑

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ ๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. ก. ให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย ?

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่อะไร ? และให้แสดงประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ มาด้วย ?

ตอบ ก. แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย มีดังนี้

๑. เวทนาสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเวทนา ๓ หรือ ๕

๒. เหตุสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖

๓. กิจสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐

๔. ทวารสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖

๕. อารัมมณสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งอารมณ์ ๖

๖. วัตถุสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

ข. นามเตปญญาส คือสภาวะธรรม ๕๓ นั้น ได้แก่จิตทั้งหมด ว่าโดยลักษณะแล้วนับรวมเป็น ๑ เจตสิก ๕๒ และประเภทของเวทนาโดยนัยทั้ง ๒ นั้นคือ

๑. อารัมมณานุภวนลักษณะนัย คืออาการเป็นไปแห่งการเสวยอารมณ์

๒. อินทริยเภทนัย คือการเป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง ๗

๒. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่อะไร ?

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมีกี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้เกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ์และให้เจริญขึ้นได้ ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่ กายกรรม วาจากรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง ฯ

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ ๑. ปฏิสนธิกิจ ๒. ภาวนากิจ ๓. อาวัชชนกิจ ๔. ทัสสนกิจ ๕. สวณกิจ ๖. ขายนกิจ ๗. สายนกิจ ๘. ผุสนกิจ ๙. สัมปฏิจฉนกิจ ๑๐. สันตึรณกิจ ๑๑. โวฏฐัพพนกิจ ๑๒. ชวนกิจ ๑๓. ตทารัมมณกิจ ๑๔. จุตกิจ ฯ

๓. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ปญจวิส ปรีตมहि ณ จิตตานิ มหคคเต

เอกวิสติ โวหาเร อญฺฐ นิพพานโคจร.

ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้วมีกี่ประเภทคืออะไรบ้าง? ให้แสดงองค์ธรรมมาด้วย

ตอบ ก. คาถานี้แปลว่า จิต ๒๕ ดวงคือ ทวิปัญญาวิญญานจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ สันตึรณจิต ๓ มหาวิปากจิต ๘ หลิตุปปาตจิต ๑ เกิดได้ในอารมณ์ ๖ ที่เป็นกามธรรมอย่างเดียว

จิต ๖ ดวงคือ วิญญานัญญาตณมานจิต ๓ เนวสัญญานาสัญญายตณมานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นมหัคคตะอย่างเดียว

จิต ๒๑ ดวงคือ รูปาวจรจิต ๑๕ (เว้นอภิญญาจิต ๒) อากาสาณัญญาตณมานจิต ๓ อากิญจัญญายตณมานจิต ๓ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นบัญญัติอย่างเดียว

จิต ๘ ดวงคือ โลกุตตรจิต ๘ เกิดได้ในธรรมารมณที่เป็นนิพพานอย่างเดียว ฯ

ข. อารมณ ๖ เมื่อจำแนกโดยประเภทใหญ่แล้ว มี ๔ ประเภท คือ

๑. กามอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ กาจจิต ๕๔ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
๒. มหัคคตอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ มหัคคตจิต ๒๗ เจตสิก ๓๕
๓. โลกุตตรอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ หรือ ๔๐ เจตสิก ๓๖ นิพพาน
๔. บัญญัติอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ สัททบัญญัติ อตถบัญญัติ

๔. ก. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ที่หมวด ? คืออะไรบ้าง

ข. ให้แสดงโอชะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. ในอกุศลสังคหะ มีธรรมอยู่ ๙ หมวดคือ ๑. อาสวะ ๒. โอชะ ๓. โยคะ ๔. คันถะ ๕. อุปาทาน ๖. นิวรณ์ ๗. อนุสัย ๘. สังโยชน์ ๙. กิเลส

ข. แสดงโอชะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรมดังนี้

๑. กาโมชะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในกามคุณอารมณ์

องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิกที่ในโลภมูลจิต ๘

๒. ภโวชะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ใน รูปภพ อรูปภพ หรือ รูปฌาน อรูปฌาน

องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในทวิภูตวิปปยุตตจิต ๔

๓. ทิฏฐิชะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในความเห็นผิด

องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิกที่ในทวิภูตวิปปยุตตจิต ๔

๔. อวิชชะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้สัตว์จมอยู่ในความหลง ความเผลอ

องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก ที่ในอกุศลจิต ๑๒ ฯ

๕. ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ที่หมวด ? คืออะไรบ้าง ?

ข. ให้แสดงอริยสัจจะ ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ ก. ในสัพพสังคหะ มีธรรมอยู่ ๕ หมวด คือ ๑. ชันธ ๒. อุปาทานกัณธี ๓. आयتنะ ๔. ธาตุ ๕. สัจจะ ฯ

ข. อริยสัจจะ มี ๔ คือ

๑. ทุกขสัจจะ ธรรมที่เป็นทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลภียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘

๒. สมุทยสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก

๓. นิโรธสัจจะ ธรรมที่เป็นเครื่องดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ นิพพาน

๔. มรรคสัจจะ ธรรมที่เป็นเหตุให้ถึงความดับทุกข์ เป็นความจริงของพระอริยเจ้าทั้งหลาย องค์ธรรมได้แก่ มัคคังคเจตสิก ๘ ดวง มีปัญญาเจตสิกเป็นต้น ที่ในมรรคจิต ๔ ฯ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๑

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจัยสังคหะ ๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้:-

สุขุ ทุกขมเปกฺขาติ

ติวิธา ตตฺถ เวทนา

โสมนสฺส โทมนสฺส

มิตติ เกเทน ปญฺจธา

ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอาร์มมณานุภาวนลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการสลายอารมณ์แล้ว มีเวทนา ๓ อย่างคือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทริยเภท คือประเภทแห่งอินทริย์แล้ว มีเวทนา ๕ คือ ๑. สุขเวทนา ๒. ทุกขเวทนา ๓. โสมนัสสเวทนา ๔. โทมนัสสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา ฯ

ข. จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ดังนี้คือ

๑. จิตที่เกิดพร้อมด้วยสุขเวทนามี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โสมนัสสหคตจิต ๖๒

๒. จิตที่เกิดพร้อมด้วยทุกขเวทนามี ๓ คือ ทุกขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โทสมูลจิต ๒

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนามี ๕๕ คือ อุเบกขาสหคตจิต ๕๕ ฯ

๒. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่าง อเหตุกจิต กับ สเหตุกจิต ?

ตอบ ก. การที่จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิตไม่มีนั้น เพราะอกุศลเหตุมีเพียง ๓ กุศลเหตุ และ อภัยกตเหตุก็มีเพียง ๓ ธรรมดาอกุศลเหตุ กับ กุศลเหตุ หรือกับอภัยกตเหตุเหล่านั้นเกิดขึ้นพร้อมกันในจิตดวงเดียวกันไม่ได้ ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี ฯ

ข. ความแตกต่างกันระหว่างอเหตุกจิต กับ สเหตุกจิต นั้นคือ

๑. อเหตุกจิต จิตที่ไม่มีเหตุ นั้นมีกำลังอ่อน ไม่มั่นคงในการรับอารมณ์

สเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ มีกำลังเข้มแข็ง มั่นคงในการรับอารมณ์

๒. อเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๒ ชาติ คือวิปากชาติ กับ กิริยาชาติ

สเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๔ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ กิริยาชาติ

๓. อเหตุกจิต เป็นกามพวกเดียว

สเหตุกจิต เป็นกาม มหัคคตะ และโลกุตตระได้ทั้ง ๓

๔. อเหตุกจิต เป็นโลกีย์

สเหตุกจิต เป็นโลกีย์ และโลกุตตระได้ทั้ง ๒ ฯ

๓. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ มาดู ?

ตอบ จำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ดังนี้

จิตที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จุตติกิจ มี ๒ ดวงคือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่อวชชนกิจ มี ๒ ดวงคือ ปัญจทวาราวชชนจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ทสนกิจ มี ๒ ดวงคือ จักขุวิญญานจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่สวณกิจ มี ๒ ดวงคือ โสทวิญญานจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ขายนกิจ	มี ๒ ดวงคือ ขานวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ขายนกิจ	มี ๒ ดวงคือ ขิวหาวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่ขุสนกิจ	มี ๒ ดวงคือ กายวิญญานจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่สัมปฏิจนกิจ	มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจนจิต ๒
จิตที่ทำหน้าที่สันตริณกิจ	มี ๓ ดวงคือ สันตริณจิต ๓
จิตที่ทำหน้าที่ไวภูฐัพพนกิจ	มี ๑ ดวงคือ มโนทวาราริชนจิต ๑
จิตที่ทำหน้าที่ชวนกิจ	มี ๑ ดวงคือ หสิตุปปาทจิต ๑
จิตที่ทำหน้าที่ตทารมณกิจ	มี ๓ ดวงคือ สันตริณจิต ๓ ฯ

๔. ก. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเหตุใด ?
 ข. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายและทางใจนั้นมีหรือไม่ ถ้ามีเป็นปัญญาเจตสิกดวงไหน ?

ตอบ ก. จักขุทวาริกเจตสิก ปัญจทวาริกเจตสิก ทวารวิมุตเจตสิก ทั้ง ๓ อย่างนี้โดยแน่นอนไม่มีนั้น เพราะเจตสิกที่ประกอบกับจักขุวิญญานจิตโดยเฉพาะไม่มี เจตสิกที่ประกอบกับมโนธาตุ ๓ โดยเฉพาะไม่มี เจตสิกที่ประกอบกับมหัคคตปากจิต ๔ โดยเฉพาะก็ไม่มี ฉะนั้นเจตสิกทั้ง ๓ อย่างนี้ จึงเป็นเจตสิกที่แน่นอนไม่ได้ ฯ

ข. ปัญญาเจตสิกที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนั้นมี เป็นปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับมหาวิบากญาณสัมปยุตตจิต ๔ ในขณะที่ทำหน้าที่ปฏิสนธิ ภวังค์ จุตติและปัญญาเจตสิกที่ประกอบกับมหัคคตวิปากจิต ๔

๕. อารมณ ๖ แบ่งออกเป็นกี่พวก คืออะไรบ้าง ? จงอธิบายความหมายมาให้พอเข้าใจ ?

ตอบ อารมณ ๖ แบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ

๑. เตกาลิกอารมณ เป็นอารมณที่เกี่ยวข้องกาลทั้ง ๓ คือ ปัจจุบัน อดีต อนาคต ได้แก่ จิต เจตสิก รูป

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นปัจจุบันอารมณนั้น หมายถึงขณะที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้า ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือกำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้รส กำลังถูกต้อง กำลังรู้ในอารมณที่เกิดขึ้นยังไม่ดับไป เหล่านี้เรียกว่า ปัจจุบันอารมณ

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นอดีตอารมณนั้น หมายถึง อารมณเหล่านี้ผ่านไปแล้ว คือได้เห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ได้รู้รสแล้ว ได้ถูกต้องแล้ว สำหรับทางใจนั้นคิดในอารมณที่ผ่านไปแล้ว

จิต เจตสิก รูป ที่เป็นอนาคตอารมณนั้น หมายถึงอารมณต่าง ๆ เหล่านี้จะมาปรากฏในทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ คือจะเห็น จะได้ยินจะได้กลิ่น จะได้รู้รส จะได้ถูกต้อง สำหรับทางใจนั้น คตินึกถึงอารมณที่จะมาปรากฏเหล่านั้น

๒. กาลวิมุตตอารมณ เป็นอารมณที่ไม่เกี่ยวข้องกับกาลทั้ง ๓ ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

นิพพาน บัญญัติ ที่เป็นกาลวิมุตตอารมณนั้น เพราะธรรม ๒ พวกนี้เป็นอสังขตธรรมไม่ได้ถูกปรุงแต่งด้วยปัจจัย ๔ ฉะนั้น การเกิดขึ้นของธรรมทั้ง ๒ พวกนี้จึงไม่มี เมื่อไม่มีการเกิดแล้วก็กล่าวไม่ได้ว่า นิพพานหรือบัญญัติเหล่านี้เป็นปัจจุบัน อดีต อนาคต เรียกว่า กาลวิมุตตอารมณ

๖. คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่าอะไร วัตถุมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของวัตถุนั้น ๆ มาด้วย และจงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉตถุ นิสสิตา กามะ

สตต รูเป จตุพพิธา

ติวตถุ นิสสิตา รูเป

ธาเตวกา นิสสิตา มตา.

ตอบ คำว่า วัตถุ ในวัตถุสังคหะนี้ หมายความว่า ธรรมที่เป็นอาศัย ของจิต เจตสิก ชื่อว่า วัตถุ วัตถุมี ๖ อย่าง คือ

๑. จักขุวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท

๒. โสตวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท

๓. ขานวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ขานปสาท

๔. ชิวหาวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. หทยวัตถุ องค์ธรรมได้แก่ หทยรูป

คาถานี้มีคำแปลว่า

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบวิญญานธาตุ ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑ พึงทราบวิญญานธาตุ ๔ คือ จักขุวิญญานธาตุ โสทวิญญานธาตุ มโนธาตุ มโนวิญญานธาตุ ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสทวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสังขยสัตตภูมิ) พึงทราบมโนวิญญานธาตุ ๑ ที่ไม่อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุณภูมิ ๔

๗. ก. สมุจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกวณัตถะขึ้นแสดงด้วย ?

ข. พระอนุรุธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ?

คืออะไรบ้าง ? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. สมุจยสังคหะ หมายความว่า ปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมาัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ชื่อว่าสมุจยสังคหะ ดังมีวณัตถะแสดงว่า สห อัจฉินเต เอตถาติ สมุจโย (วา) ส ปิณฑเตวา อัจฉินเต เอเตนาติ สมุจโย ปริจเฉทที่ชื่อว่า สมุจยยะ เพราะเป็นปริจเฉทที่แสดงรวบรวมปรมาัตถธรรมทั้ง ๔ ประการพร้อมกัน (หรือ) ปริจเฉทที่ชื่อว่าสมุจยยะ เพราะเป็นเหตุแห่งการรวบรวมปรมาัตถธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ฯ

ข. พระอนุรุธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง
๒. มิสกสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็น กุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง
๓. โพธิปักขิยสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรม ที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง
๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกันหมวดหนึ่ง ฯ

๘. ก. ในมิสกสังคหะนั้นมีธรรมอยู่ที่หมวดคืออะไรบ้าง? เมื่อว่าโดยประเภทแล้วมีจำนวนเท่าไร ?

ข. ให้แสดงอภิปตี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ?

ตอบ ก. ในมิสกสังคหะนั้น มีธรรมอยู่ ๗ หมวดคือ ๑. เหตุ ๒. ฌานังคะ ๓. มัคคังคะ ๔. อินทริย์

๕. พละ ๖. อภิปตี ๗. อาหาร เมื่อว่าโดยประเภทแล้ว มีจำนวน ๖๔ ประเภท

ข. แสดงอภิปตี ๔ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม ดังนี้

๑. ฉันทาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความพอใจ องค์ธรรมได้แก่ ฉันทเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขณะ ๑๘ ทิเหตุกขณะ ๓๔ หรือ ๖๖

๒. วิริยาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในความเพียร องค์ธรรมได้แก่ วิริยเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขณะ ๑๘ ทิเหตุกขณะ ๓๔ หรือ ๖๖

๓. จิตตาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรับอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ ทวิเหตุกขณะ และ ทิเหตุกขณะ ๕๒ หรือ ๘๔

๔. วิมังสาภิปตี ธรรมชาติที่เป็นใหญ่ในการรู้แจ้งตามความเป็นจริง องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในทวิเหตุกขณะ ๓๔ หรือ ๖๖ ฯ

๙. คำว่า สติปัฏฐาน มีความหมายอย่างไร ? แสดงวณัตถะว่าอย่างไร ? และทำไม สติ ดวงเดียวจึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้ ?

ตอบ คำว่า สติปัฏฐาน หมายความว่า สติที่เป็นประธานให้สัมปยุตตธรรม แล้วตั้งมั่นในอารมณ์มีกาย เป็นต้น ดังมีวณัตถะแสดงว่า สติ เอว ปฏฐานนติ สติปัฏฐาน

และการที่สติดวงเดียวเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้นั้น ก็เพราะว่า อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการกำหนด ก็มี ๔ ลักษณะอันเป็นนิมิตที่ปรากฏขึ้น ก็มี ๔ การประหาณวิปัสสนธรรมก็มี ๔ ด้วยเหตุนี้ สติดวงเดียว จึงเป็นสติปัฏฐานทั้ง ๔ ได้

๑๐. ในวัตรธรรม ๗๒ นั้น วัตรธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มิสกสังคหะ โภธิปักขิยสังคหะ สัพพสังคหะ แต่ละหมวด มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ในวัตรธรรม ๗๒ นั้น

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในอกุศลสังคหะ มี ๑๔ คือ อกุศลเจตสิก ๑๔

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในมิสกสังคหะ มี ๓๖ คือ จิต ๑ เจตสิก ๒๖ รูป ๙

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในโภธิปักขิยสังคหะ มี ๑๔ คือ จิต ๑ เจตสิก ๑๓

วัตรธรรมที่แสดงไว้ในสัพพสังคหะ มี ๗๒ คือ จิต ๑ เจตสิก ๕๒ นิพผันนรูป ๑๘ นิพพาน ๑

**ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**